

peccatum prius non imputatum, imputaretur: atqui non transgressio legis mosaicae, sed legis Adamo in paradiso datae, fuit causa cur mors in omnes transierit; ergo de hac loquitur Apostolus.

Prob. maj. Quia toto cap. V Apostolus totus in eo est ut probet omnes homines obnoxios esse peccato originali: atqui originale peccatum non nisi ex transgressione legis Adamo datae ortum habet: ergo Apostolus agit de illa lege.

R. Negando maj., ad probationem nego consequentiam: nam licet Apostolus ibidem asserat, omnes homines nasci obnoxios peccato originali, non tamen agit de lege Adamo data, sed de lege mosaica, adeo ut sensus ejus sit *ŷ. 13: Usque ad legem (mosaicam) peccatum (originale) erat in mundo: peccatum autem non imputabatur* (hoc est, non reputabatur ab aliquibus qui de eo dubitare poterant, cum ad illud expiandum non memoraretur remedium, nec de eo tam distincte in lege naturae scripsissent auctores, saltem usque ad Abrahamum) *cum lex non esset*, utique mosaica, in qua et magis notum fuit peccatum originale, et designatum remedium ad illud expiandum.

Verbo docere vult Apostolus, quod non tantum in lege mosaica, sed ab ipso Adamo omnes homines contraherent peccatum originale, et hinc subdit *ŷ. 14. Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adæ*. Quibus verbis hoc continetur Apostoli argumentum: *Mors* (quae est effectus peccati) *regnavit ab Adam usque ad Moysen*, etiam in parvulis, qui non peccaverunt actualiter, ut Adamus; ergo et in eis existit peccatum ante legem mosaicam.

Inst. II. Juxta Apostolum prius fuit aliquod peccatum non imputatum quam fuit illud quod est imputatum: atqui peccatum Adamo fuit semper imputatum; ergo ante peccatum Adamo fuit aliud non imputatum, et consequenter peccatores.

R. distinguendo maj. Juxta Apostolum prius fuit aliquod peccatum non imputatum ab aliquibus hominibus, qui illud ignorabant; concedo: non imputatum a Deo; nego maj.: distinctionem hanc nobis suggerit S. P. Aug. lib. I de Peccat. meritis, c. X, ita scribens: *Quid est, «Non deputabatur» nisi, ignorabatur, et peccatum esse non putabatur? Neque enim ab ipso Domino Deo, tanquam non esset, habebatur, cum scriptum sit: «Quicumque sine lege peccaverunt, sine lege peribunt.»* Deinde ostendens, Apostolum agere de lege mosaica, cap. XI ita exorditur: *Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, a primo homine usque ad ipsam etiam legem, quae divinitus promulgata est: quia nec ipsa potuit regnum mortis auferre.*

Obj. VII. Exodi XXVIII, et Deut. XVII noluit Deus uno anno extirpare Chanaanos, ne terra in solitudinem redigeretur, aut contra Israelitas crescerent mala bestiae agri: ergo non est praesumendum quod in creatione mundi unum aut paucos homines posuerit immensi terrarum spatii incolas, quos tot bestiarum invasioni exposuisset.

R. quod cavenda non fuerit illa terrae solitudo primis mundi temporibus, cum terra tunc non fuerit infœcunda, nec suis arboribus aut herbis denudata, sicuti facta fuisset terra Chanaan tempore Judaeorum, si omnes Chanaanæi simul extirpati fuissent. Neque primis mundi inquilinis timendum fuit a bestiis, quas Deus produxerat eo tantum numero qui sufficeret ad successivam multiplicationem ejusque speciei; maxime cum Adam et Eva non omnino excidissent supremo in omnia animantia dominio quo fuerant donati.

Obj. VIII. Frustra creati fuissent innumeri terrae fructus, per omnes orbis partes diffusi, si non nisi longissimo post tempore successissent homines, qui eisdem uterentur.

R. negando assumpt. Quia licet usui hominum ad tempus superabundasset, non tamen propterea fuissent frustranei, quia equidem spectassent ad pulcherrimam rerum varietatem, splendorem universi etc.

Objicit finaliter infœcundus et fatuus praedamitarum parens varia momenta ex ethnicis scriptoribus desumpta, quibus contendit, plura annorum millia esse computanda a mundi exordio, quam qui ab Adami formatione computari solent.

Respondet autem Josephus Scaliger quod causa hujus erroris fuerit partim inscitia temporum, partim vero celebritatis et antiquitatis cupiditas, qua varii ethnici, et maxime Aegyptii, per scientiam suam abstrusam, et solis animalium figuris delineatam, apud ceteros volebant sapientes haberi. Adde incredibilem Aegyptiacae gentis superstitionem in fingendis non tam diis, quam deorum portentis, ad quorum origines et genealogias texendas, ne quid vanitati deficeret, intervalla temporum immoderate mentiebantur. Ita dictus auctor, lib. de Emendatione temporum.

Observavit id ipsum jamdudum S. P. Aug. lib. XVIII de civ. Dei, cap. XL. *Cum ab ipso primo homine, qui est appellatus Adam, nondum [inquit ille, et quidem juxta computum LXX., qui justo major est] sex millia annorum compleantur, quomodo non isti ridendi potius quam refellendi sunt, qui de spatio temporum tam diversa, et huic exploratae veritati tam contraria persuadere conantur? Cui enim melius quam Moysi narranti praeterita credimus, qui etiam futura praedixit, quae praesentia jam videmus? etc.*

CAPUT II.

Completo mundi opificio, Deus benedixit diei septimo, ac hominem in paradiso (cujus arbores variae, fons, et fluvius in quatuor se dividens capita describuntur) constituit, cui Evam ex ejus costa formatam in adjutorium tribuit. Unde Moyses ea, quae superiori capite breviter enarraverat, aut praetermiserat, hic copiosius explicanda et exaranda suscepit: nam formatio paradisi facta est die tertio, et Evae creatio, ac matrimonii institutio facta est ante sabbatum, die sexto, quo creatus est Adam. Imo totum hoc caput, exceptis ŷ. 2 et 3, pertinet ad hexameron creationis.

QUÆSTIO PRIMA. — DE PARADISO TERRESTRI.

Vers. 2. *Complevitque Deus die septimo opus suum* (exclusive scilicet, nam inclusive Deus complevit opus suum die sexto, ut habent LXX), *et requievit die septimo ab universo opere quod patrarat*. Requievit autem, non quasi defatigatus operando (ut calumniabatur Celsus apud Origenem, lib. VI), sed in quantum cessavit ab opere, hoc est, in quantum desit creare et producere novas mundi partes, et creaturarum species aut genera. Unde huic textui nequaquam repugnat, quod quotidie Deus novas creet animas; item quod creaturas a se factas stabiliter dirigat, eis provideat, etc. juxta illud Christi, Joan., V, 17: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor*. Hinc S. P. Aug. calumniantibus manicheis, Vetus Testam. non convenire cum Novo, lib. IV de Gen. ad litt. cap. XXII, respondet, hoc esse falsum: *Nam, inquit ibid., potest intelligi Deum requievisse a condendis generibus creaturae, quia ultra non condidit aliqua genera nova: deinceps autem usque nunc, et ultra operari eorumdem generum administrationem quae tunc instituta sunt.*

Vers. 8. *Plantaverat autem Dominus Deus paradisum voluptatis a principio*. Haec autem verba non significant quod sit plantatus ante terram conditam, ut fabulantur Judaei, et etiam asserit auctor lib. IV apocryphi, nomine Esdrae, cap. III, 6; sed tantum designant quod sit conditus uno ex primis sex mundi diebus (verisimiliter tertio, colligitur ex cap. I, 14), ita ut insinuetur paradisum esse conditum antequam perfecti essent caeli et terra, ac omnis ornatus eorum. Et hoc modo Tornielius, ad tertium mundi diem, vult debere intelligi S. Hieron. qui in Quæst. in Gen. dicit paradisum fuisse conditum *priusquam caelum et terram Deus conderet*; quamvis interim Frassen existimet, Hieron. id non ex sua, sed ex Hebraeorum dixisse sententia.

LXX. Verterunt, *ad orientem*: vox enim hebraica, ait Jansenius, indifferens est ad principium temporis vel loci, qui est oriens ubi incipit motus solis. Unde plerique antiquorum patrum docent, paradisum in oriente, respectu scilicet Judæae seu Palaestinae, fuisse constitutum. Hinc S. Chrysost., Theod., et Damasc. lib. IV de Fide, cap. XIII, docent, Christianos orare vertendo se ad orientem, ut recordentur paradisi, ex quo per peccatum expulsi sunt, et anhelent ad caelestem paradisum, ejus terrestrius typus et imago fuit.

Resp. 1. Paradisus proprie significat hortum omnis generis arboribus consitum, et plantis diligenter excoltum, videturque derivari a voce hebraica *Pardes*, quae significat locum voluptatis. Locum hunc fuisse corporalem, Ecclesia docet contra Philonem, qui primus hoc negavit lib. I Allegiarum, contendens, tantum spiritualiter intelligendum. A Philone eundem errorem suxit Origenes, qui (teste S. Hieron. epist. 61 ad Pammachium) paradisum ita allegorizavit, ut historiae abstulerit veritatem. Juxta ipsum

enim paradisus est tertium caelum, ad quod raptus est Paulus, arbores sunt virtutes angelicae, flumina autem, aquae quae super firmamentum sunt.

Verum SS. PP. istam Origenis expositionem damnant haeresis, cum planam Genesis historiam detorqueat ad mera figmenta allegiarum. Et sane circumstantiae fluminum *ŷ. 11* descriptorum, aliaque plura omnino evincunt, paradisum fuisse locum corporalem. Vide S. P. Aug. lib. VIII de Gen. ad litt. cap. VII. Nec refert quod S. Ambros. lib. de Paradiso, et nonnulli alii istam expositionem adoptent. Nam illam tantum adoptant, praesupposito sensu literali, quem rejecit Origenes, aliaque eum erronee secuti. Sensu enim literali praesupposito, historica Moysis narratio etiam mystice exponi potest; *Neque enim, inquit S. P. lib. statim cit. cap. II, propterea paradisus corporalis esse non potuit, quia potest etiam spiritualiter intelligi: tanquam non fuerint duae mulieres Agar et Sara; et ex illis duo filii Abraham, unus ex ancilla, alius de libera, quia duo testamenta in iis figurata dicit Apostolus, etc.*

Dico 2. Circa locum paradisi ita variant auctores, ut nihil, vel vix aliquid certi statui posse videatur. Aliqui apud Hugonem Victorinum per paradisum intelligunt totum mundum, per fluvium autem oceanum, ex quo quatuor celeberrima flumina a Moysse descripta oriuntur. Sed et hoc videtur erroneum, tum quia ista flumina oriuntur extra paradisum, tum quia post peccatum Adam ejectus est e paradiso, non tamen e toto mundo; tum quia cherubinus cum flammeo gladio collocatus est ante paradisum, ut ab eo omnes homines arceret, etc.

Alii cum Ruperto apud Magist. sentent. in 2, dist. 17, volunt paradisum esse locum secretum, et elevatum usque ad globum lunae, vel (ut quidam volunt) usque ad mediam aeris regionem, ad quam proinde aquae diluvii non pertigerunt. Sed nec hoc admittendum est. 1. Quia sic dici non posset quod paradisus fuerit constitutus in terra, sed potius in aere vel caelo. 2. Quia ista opinio nullum fundamentum habere videtur.

Fuerunt etiam aliqui, qui eundem ultra oceanum in aliis regionibus a terra nostra dissitis quaesierunt. Sed illi turpius praecedentibus erraverunt: nam paradisus non in spatiis imaginariis, sed in terra nostra situs fuit. Denique nonnulli sunt qui paradisum quaerunt sub æquinoctiali, sed et illi errant: quia non sub zona torrida, sed sub temperata paradisus quaeri debet. Itaque praetermissis his et similibus quibusdam aliis inanibus plurium conjecturis, quae ex ipsa Moysis narratione satis refelluntur, ad examen revocandae sunt sententiae verisimiliores. Verum quia nonnulli putant paradisum quaerendum esse circa quatuor flumina a Moysse descripta, primo inquirendum est, quanam sint quatuor paradisi flumina. Sit ergo

§ I. — DE FLUVIO QUI EGREDIEBATUR DE LOCO VOLUPTATIS AD IRRIGANDUM PARADISUM, QUI INDE DIVIDITUR IN QUATUOR CAPITA.

Vers. 10. *Fluvius egrediebatur de loco voluptatis,*

tanquam habens in Paradiso fontem ingentem, unde ex latente subterranea abyssu scaturiret (ad irrigandum paradysum): irrigabat vero, vel quod fluvius ille multos sinus et anfractus faciens usquequaque paradysum allueret et irrigaret, vel quod ex eo plures alvei ducerentur, et in omnes paradysi partes derivarentur, vel instar Nili et Jordanis statis temporibus paradysum inundaret, vel denique quia per subterraneos meatus universam paradysi terram humore suo perfunderet ac fecundaret. Qui inde dividitur in quatuor capita. Ita scilicet, ut statim in exortu suo ex ipso Paradiso in quatuor canales se divideret, scilicet Phison, Geon, Tigri, et Euphratem. De duobus ultimis fluminibus nulla est difficultas, sed propter Phison et Gehon movetur quaestio; nam duo eorum nomina vetustas mutavit, inquit S. P. Aug. lib. 8 de Gen. ad litt. cap. VII.

Resp. et dico cum eodem S. D. loco cit. *Gehon ipse est qui nunc dicitur Nilus, Phison autem ipse dicebatur, quem nunc Ganges appellant: duo vero caetera Tigri et Euphrates antiqua etiam nomina tenuerunt.* Atque haec est communissima veterum sententia: ita enim censent Josephus, lib. I antiq. cap. II, S. Ambros. lib. de Paradiso, cap. XIII, S. Epiphanius in Anchorato, cap. 58, S. Hieron. epist. 4 ad Rust. cap. I.

Prob. I. Per Phison juxta Moysen intelligitur ille fluvius qui circuit omnem terram Hevilath; atqui Ganges omnem illam terram circuit: ergo.

Prob. min. Quia Ganges circuit Indiam orientalem; atqui India orientalis est terra Hevilath; nam testatur Josephus, lib. I Antiq. cap. VII, item S. Hier. in Tradit. Heb. posteros Jectan (inter quos Ophir et Hevila numerantur, Gen. X, v. 29) a Cophene, fluvio Indiae, omnem Judaeae regionem possedisse, ita ut ex isto Hevila, India, quae est intra Gangem, nomen Hevilath acceperit, quemadmodum ex Chanaan filio Cham terra premissionis *Chananaea* appellata fuit.

Præterea Indiae convenit quod dicitur hoc cap. v. 12: siquidem ibi invenitur aurum optimum, imo Ganges ipse, teste Plinio, est aurifer et gemmifer. Ibi etiam invenitur bdellium, quod est genus gummi seu lacryma pellucida, quam stillat arbor nigra, magnitudine oleae, folio roboris, fructu naturaque caprificus, ait Plinius, lib. II, cap. 9, quam et in India nasci fatetur, et nominatissimam in Bactriana. Et lapis onychinus, sive onyx, ita dictus graece a colore unguis humani quem refert.

Prob. II. Gehon est fluvius, qui circuit omnem terram Æthiopiae; atqui Nilus omnem terram Æthiopiae (quae nunc Abyssinia vocatur) circuit, sive multis mæandris perlabitur; ergo.

Prob. III. Jeremiae II, 18, ubi Vulgata habet: *Quid tibi vis in via Aegypti, ut bibas aquam turbidam*, in fonte hebraico est *aquas Sichor* (hoc est Nili) quod LXX. Interpretes vertunt *aquas Gehon*, quae dicitur ibi esse in via Aegypti. Unde et Abyssini, teste Francisco Alvarez, historiae Æthiopiae cap. CXXII, Nilum vocant *Guizon*.

Prob. IV. Ecclesiasticus, cap. XXIV, clare docere

videtur Phison esse Gangem, Gehon Nilum: nam comparare volens summam affluentiam divinae sapientiae celeberrimis quinque fluminibus, 7. 57 ait: *Qui adimplet quasi Phison sapientiam.* Atqui haec comparatio optime convenit Gangi: nam hic est flumen amplissimum, quod praeter ceteris crescere et impleri solet, quia 25 annes in se colligit; unde Ganges dicitur Phison a *Phus* seu *Phos*, quod est idem ac *crecere*, inquit Jansenius, vel *redundare*, ut volunt alii. Deinde facta comparatione cum Tigri, Euphrate, et Jordane, cum Gehone comparat his verbis: *Qui mittit disciplinam sicut lucem, et assistens quasi Gehon in die vindemiae.* Atqui haec comparatio rursus optime convenit Nilo; ejus enim inundatio tempore aestivo est celeberrima, et in tempore vindemiae plenissimum incrementum suum accipere traditur; ergo etc.

Obj. I. Per terram Hevilath videtur debere intelligi Hevilath Arabiae, quae ab Hevila, filio Chus et nepote Cham, Gen. X, 7, nomen suum sortita videtur. Per Æthiopiam vero similiter intelligenda est Æthiopia circa Arabiam, complectens Madian et Cedar, ac adjacentes regiones; unde Sephora, uxor Moysis, Madianitis, vocatur Æthiopiassa Num. XII: jam autem has duas regiones videntur circuire duo supra memorata paradysi flumina: Phison nimirum Hevilath, Gehon vero Æthiopiam; ergo Phison non est Ganges, nec Gehon est Nilus.

R. negando assumptum; quia nec in Hevilath, nec in Æthiopia Arabiae ullus invenitur fluvius, saltem celebris, quales tamen, juxta textum Ecclesiastici supra citatum, fuerunt fluvii paradysi. Unde mirandum est quod quidam recentiores, deserta auctoritate antiquorum patrum, ausi sint asserere quod Phison et Gehon sint duo fluvii ab Euphrate emissi, qui duas statim memoratas regiones circumeunt, et deinde in sinum Persicum labuntur. Nam inspectis omnibus omnino cartis geographicis, eos ab Euphrate emitti, istas regiones circuire, ac demum in sinum Persicum labi, minime reperire potui. Vide etiam Bellarm. lib. de Gratia primi hom. cap. XII.

Inst. I. Saltem non videtur posse negari quod ab Euphrate (vel ut alii volunt a Tigri) emittantur duo elices seu brachia, quorum unum, nempe Phison, Hevilath Arabiae circuit, id est alluit; alterum vero, nempe Gehon, circuit terram Chous, quae etiam videtur appellata Æthiopia; quia ejus incolae (qui fuerunt de progenie Nemrod, de quo Gen. X) ex Æthiopia Arabiae exierunt, et ibidem sedem fixerunt.

R. nec hoc videri verum. 1. Phison et Gehon debent esse fluvii admodum celebres et magni, quales tamen non apparent esse duo ista praetensa brachia. 2. Quia rursus in omnibus chartis geographicis non invenitur aliquod brachium, seu fluvius ab Euphrate emissus, qui circumeat, imo tantum alluat; terram Hevilath. 3. Denique quia Moyses non dicit quod Phison terram Hevilath tantum alluat, seu a parte ejus orientali terminet, sed dicit quod totam illam terram circumeat.

Inst. II. Verbum *circuit* non plus importat: nam

Deut. II, 1 dicitur, quod filii Israel circuierint montem Seir (id est Idumgam), quamvis tantum per aliquod ejus latus transierint.

R. Disparitatem esse, quod Moyses de filiis Israel non dicat, eos totam Idumæam circuisse; adeoque non est mirum, quod ille textus verificetur juxta sensum jam allegatum. At quando loquitur de Phisone, dicit quod *omnem*, seu totam terram Hevilath circumeat; et consequenter textus non posset verificari, si tantum partem orientalem illius terrae allueret.

Obj. II. Ganges et Nilus remotissimi sunt ab Euphrate et Tigri, fontesque habent centenis milliariibus distitos; ergo ex eodem paradysi flumine nasci nequeunt.

Prob. antecedens. Quia Ganges dicitur oriri in monte Imaus, qui est mons Indiae; Euphrates et Tigris in montibus Armeniae; Nilus ex montibus Lunæ versus promontorium Bonæ Spei, vel potius ex lacu regni Congi; uti notarunt, qui praeterito saeculo illa regna lustrarunt. Hæ autem origines a se invicem, ac consequenter a flumine paradysi, remotissimæ sunt.

R. Cum S. P. Aug. lib. VIII de Gen. ad litt. cap. VII. *Ea flumina, quorum fontes noti esse dicuntur, alicubi iisse sub terras, et post tractus prolixarum regionum locis aliis erupisse, ubi tanquam in suis fontibus nata esse perhibentur. Cum potius credendum sit (ut paulo ante ibidem dixerat), quoniam locus ipse Paradysi a cognitione hominum est remotissimus, inde quatuor aquarum partes dividi, sicut fidelissima Scriptura testatur.*

Dico ergo cum Theodoro, Ruperto et aliis, Gangem et Nilum a loco terrestri paradysi quidem oriri, sed subterraneis meatibus abscondi, donec locis jam dictis erumpant; idque Dei consilio factum videtur ad occultandum paradysum. Nec mirum est, Gangem et Nilum ita condi, et tam remote exoriri; nam et mare Caspium, ab Oceano arctico remotissimo per meatus subterraneos prodire, docent S. Basilius, Strabo, Plinius et Dionysius lib. de Situ orbis. Imo philosophis oculatoribus compertum est, omnia etiam remotissima flumina, fontes, et aquas oriri ex mari et abyssu illa subterranea, per venas et meatus subterraneos.

Inst. Si Ganges esset fluvius paradysi, ascendere deberet versus Orientem inter juga montium altissimorum, per colles terrarum Assyriae, Persidis, aliaque abrupta loca. Similiter et Nilus ascendere deberet versus Occidentem, per loca illa abrupta quae inter mare Rubrum et mare Mediterraneum interjacent: nam sub mari Rubro non potest habere illos meatus subterraneos a nobis adstructos. Atqui similis ascensus seu fluviorum efluxus videtur esse contra naturam; ergo, etc.

R. Distinguendo min. Videtur esse contra naturam, si fieri deberet exterius seu super faciem terrae, concedo; si fiat per meatus subterraneos, qui planiores sunt, nego min. Nam sic nihil ob stare videtur, quin illi fluvii post tractus prolixarum regionum in aliis locis erumpant. Et quidem res illa adeo manifesta

S. S. XXVI.

visa est S. P. Aug. ut loco supra cit. dicat, *quod illa flumina, et regionibus per quas fluunt notissima sint, et omnibus fere gentibus diffamata.* Atque hinc conclusit S. D. contra Origenistas, narrationem Moysis de paradiso esse literaliter intelligendam, scilicet propter istorum fluminum evidentiam. Hoc autem argumentum non adeo presse ausus fuisset urgere, nisi suo tempore res illa jam satis ipsi explorata fuisset. Ad id autem quod additum est de Nilo, scilicet quod iste non possit habere meatus subterraneos sub mari Rubro, nego assumptum. Siquidem id non esse impossibile, inde patet, quod mare istud non sit oceanus, sed duntaxat brachium illius: adeoque non ita profundum est, ut Nilum sub eodem occultos et subterraneos meatus habere, repugnet seu implicet.

Cum igitur paradysi flumina jamdudum primævam suam originem, saltem externam (et consequenter etiam fluxum) mutaverint; siquidem etiam Euphrates et Tigris in locis a se invicem satis dissiliis exoriuntur: judicamus quod nec ex origine, nec ex fluxu istorum fluminum plausibile possit desumi argumentum, ad dignoscendum situm paradysi. Attamen cum aliunde fundamenta quaedam allegari soleant, ex quibus saltem conjecturaliter videtur posse dignosci paradysi situs, nostram mentem breviter aperiet

§ II. — QUO IN LOCO CONDITUS FUERIT PARADYSUS.

Resp. et dico. Paradysus fuisse videtur circa Mesopotamiam et Babyloniam.

Prob. I. Quia hæc regiones in Scriptura vocantur orientales: porro paradysus, juxta textum LXX. supra ad 7. 8 citatum, situs fuit ad orientem Arabiae desertæ, ubi Moyses erat dum Genesim scripsit; ergo.

Prob. II. Quia credibile est, quod non tantum Adam, qui de paradiso ejectus (ut loquitur S. P. Aug. lib. II de Peccat. merit. cap. XXXIV) contra Eden habitavit, id est, contra sedem deliciarum: sed etiam ejus posterii habitaverint non procul a regione paradysi, tam ante diluvium, ut patet de Cain, qui Gen. IV, 16, *Egressus... a facie Domini, habitavit profugus in terra ad orientem plagam Eden*, quam post diluvium, ut patet Gen. XI, 2, ubi turrim Babel aedificaturi dicuntur *profecti de oriente*, id est, ex aliqua regione prope Babyloniam, quæ respectu terræ Sennaar est orientalis. Unde non videtur admittendum quod dicit Delrio, et alii post ipsum, nempe illos profectos esse de Armenia; siquidem Armenia juxta omnes tabulas geographicas, respectu terræ Sennaar seu regionis Babyloniae non orientalis, sed omnino septentrionalis est. Dicendum itaque cum Jansenio in cap. XI Gen. verisimile esse, quod aedificaturi turrim Babel, per varios circuitus, sicut quærentes novas sedes solent, primum ab Armenia profecti sint in orientem, ac deinde ab oriente, melioris soli causa, versus terram Sennaar, seu regionem Babylonis. Porro regiones illas primum inhabitasse videntur, quia paradiso proximiores, ceteris erant fertiliores.

(Deux.)

Prob. III. Paradisus fuit in *Eden*, ut vertunt LXX. Eden vero conjungitur cum Haran, Isaia XXXVII, 12, et Ezechielis XXVII, 23. Haran autem est circa Mesopotamiam, quia est urbs Parthorum, ubi cæsus est Crassus.

Prob. IV. Quia regiones illæ fertilissimæ sunt et amœnissimæ: porro paradisum situm fuisse in loco fertilissimo et amœnissimo, omnes admittunt; ergo et hæc circumstantia huic opinioni favet.

Obj. I. Quamvis ex origine fluviorum Phison et Gehon non possit cognosci situs paradisi, videtur tamen, saltem conjecturaliter, posse dignosci ex ortu Tigris et Euphratis: atqui Tigris et Euphrates oriuntur ex montibus Armeniæ; ergo paradisus situs fuisse videtur inter montes Armeniæ majoris.

Confirm. 1. Quia planities illa jucundissima est, et plantarum, florum, ac fructuum amœnitate referta. 2. Altissimis montibus coronatur et cingitur: verisimile autem est, paradisum fuisse vallatum, non sepibus et muris, sed montibus, ut ad eum aditus undequaque præcluderetur. 3. Quia Gen. 8, peracto diluvio, arca Noe requievit in montibus Armeniæ: porro Deus ad misericordiam conversus, voluisse videtur, ut illa regio, quæ non procul a paradiso patriarchis ante-diluvianis primum fuerat domicilium, iterum ab hominibus, sibi gratis et reconciliatis, incoleretur.

R. Negando maj., et distinguendo min. Tigris et Euphrates oriuntur ex montibus Armeniæ, prout jam apparet; concedo: prout primitus erat; nego min. Dico ergo, quod Deus hominibus primævam Euphratis originem occultari voluerit, ut vel sic, etiam ante-diluviani, non possent certo scire, ubi paradisus fuerit, unde et illi, qui paradisum in Armenia quærunt, fatentur quod locis longissime a se mutuo dissitis duo illi fluvii orientur; quamvis verum existiment, quod olim ex magno paradisi fluvio eandem scaturiginem habuerint. Unde ex his nihil concludi potest.

Ad primam confirmationem dico, illas proprietates etiam convenire loco, in quo nos paradisum fuisse situm arbitramur. Porro licet paradisus sit locus amœnus et fertilis; non omnis tamen locus talis, paradisus est adamiticus.

Ad 2. dico, conjecturam illam nusquam fundari; imo et videri superfluam: cum ab ejecto Adamo usque ad diluvium, aditus ad paradisum satis fuerit præclusus per cherubinum constitutum ante illum.

Ad 3. dico, quod illud glossema, sicut facile et sine fundamento asseritur, sic etiam facile negetur. Et revera satis ostendit Deus, Noe sibi esse gratum, cum illum inhabitare fecerit terram fertilem, licet a paradiso remotam.

Obj. II. Paradisus juxta alios rectius fuisse dicitur in terra Chanaan.

1. Quia juxta nominis etymologiam, *Jordanis* nomen accepit a duobus fontibus *Jor* et *Dan*: si vero attendas ad hebraicam significationem *Jeor* et *Eden*, apparet quod *Jordanis* sit magnus paradisi fluvius; nam fluvius, qui a regione *Eden* nomen accepit, est

fluvius paradisi: atqui ab ista regione *Jordanis* nomen accepit; ergo *Jordanis* est magnus paradisi fluvius.

Prob. maj. Ubi nos §. 40 legimus: *Fluvius egrediebatur de loco voluptatis*, textus hebraicus habet: *ex Eden*. Minorem autem suadet predicta vocis *Jordanis* derivatio.

2. Videtur Deus promississe, quod mulier contereret caput serpentis in illa regione, in qua promissionis illius executio facta est. Atqui hæc executio, per B. Virginem in Filio, facta est in terra Chanaan; ergo et hoc promissit Deus in terra Chanaan. Porro promissio facta est in paradiso; ergo hic fuit in terra Chanaan.

3. Paradisus fuit in terra quam Deus præ cæteris dilexit, cui majora contulit beneficia, et quam populo plurimum sibi dilecto destinavit, etc. Atqui omnia illa conveniunt terræ Chanaan: ergo, etc.

R. Sententiam illam nullo plane inniti fundamento plausibili, unde totum negatur quod pro illa assertur. Et quidem 1. noverunt eruditi, quam caducum ducatur argumentum ab etymologiis nominum, quæ non raro arbitrariæ sunt, et pro cujusque genii dexteritate finguntur. Quis enim non rideret eum, qui paradisum in Flandria fuisse vellet, quia in ea, ut refert Frassen, est urbecula nomine *Ediam*, seu *Edin*; quasi esset illa regio *Eden*, de qua hic loquitur Scriptura.

Hinc quoque solvitur argumentum quod sententiæ illius patroni deducunt ab etymologia vocis *Genezareth*, quæ Hebræis significat *hortum principis*, in quo Adamum principem et caput mundi constitutum fuisse, frustra contendunt.

Huc accedit, quod non nisi I Machab. II, §. 67 illius vocis fiat mentio; adeoque tempore Moysis et Josue videtur fuisse incognita: neque enim alias tam alto silentio præterissent *Genezareth*, si in illo lacu paradisi situs fuisset. In illo lacu, inquam, quia nullam horti regii speciem refert; et non nisi gratis fingitur quod ante diluvium eam retulerit.

Denique ad contortas istas etymologias invenientas, litteræ aliquæ vel mutantur, vel adduntur; quod si facere liceat, facillime quis ex *anno* faciet *anum*, vel *asinum*.

Secundum argumentum æque caducum est ac præcedens: nam quis sanæ mentis admittet hanc vel similes sequelas: Deus in Haran, vel potius in Mesopotamia promissit Abrahamo seminis ejus benedictionem; ergo et ibidem eandem consecutus est? Tertium argumentum majorem cæteris non meretur reflexionem: nam majora dilectionis signa etc. ostendit Deus erga montem Sion et Horeb, ubi se conspiciendum præbuit in gloria, legem populo suo præscripsit, etc.; ex quo tamen perperam quis intulerit, quod in sterili illa et deserta Arabiæ regione paradisum constituerit.

Denique, si *Jordanis* sit fluvius paradisi irrigans, qua ratione dividitur in quatuor capita? Habitat enim in mare Mortuum, nullumque inde ejus vestigium apparet.

Inst. Ante diluvium, imo et ante excidium Sodomiticum, nullum erat Mare mortuum, quod ex illo tantummodo prodiit: ergo tunc in quatuor illa famosa capita dividi potuit. Unde et Eccl. XXIV, 56 jungitur quatuor paradisi fluvii, quibus divina Sapientia assimilatur; ergo olim in illos influebat.

R. Negando consequentiam utramque. Primam quidem, quia inconceptibile est quod ex Jordane, modico respectivo fluvio, post varios circuitus quatuor illa ingentia a Moysse memorata flumina, a se longissime dissita exoriantur.

Alteram autem, quia in subsequentibus fit etiam mentio de abyssu magna, de mari, etc.; nec tamen nisi ridicule quis dixerit, omnia illa ex Jordane suam habere originem.

Conjungitur autem *Jordanis* quatuor paradisi fluvii propter similem cum illis fertilitatem, de qua Gen. XIII, 40 dicitur: *Elevatis itaque Lot oculis, vidit omnem circa regionem Jordanis, quæ universa irrigabatur, antequam subverteret Dominus Sodomam et Gomorrham, sicut paradisus Domini, et sicut Ægyptus, venientibus in Segor*.

Cæterum, ex citato Eccl. capite apparet, quod non tantum Tigris et Euphrates, sed Phison quoque et Gehon fuerint isti auctori et populo illius temporis noti: neque enim arbitrandum est, quod ex ore Spiritus S. divinam Sapientiam comparaverit rebus sibi, aut populo, a quo legeretur, ignotis. Porro hæc scripta sunt post captivitatem Babylonicam, adeoque tunc primum nomen isti fluvii adhuc obtinebant.

Obj. III. S. P. Aug. lib. VIII de Gen. ad lit. cap. VII, ait: *Apparet quod potius credendum sit, quoniam locus ipse paradisi a cognitione hominum est remotissimus*.

Similiter Tertull., in Apologia cap. XLVII dicit, *Paradisum esse locum amœnitatis, a notitia orbis communis segregatum*.

Item Theodoretus Q. 29 in Gen. asserit, Deum ignotos fecisse meatus paradisi, ut amputaret superfluum hominum curiositatem: ergo sine fundamento asserimus, eum fuisse in regione Eden circa Mesopotamiam et Babyloniæ.

R. Negando consequentiam: quia ad summum ex omnibus illis sequitur, quod locum paradisi assignare, suo tempore aestimaverint difficillimum; quod etiam nos hodie dum fatemur.

Igitur ad 1 et 2 respondeo cum distinctione: *Locus ipse paradisi a cognitione hominum est remotissimus, segregatus ab orbis communis notitia certa; concedo: a notitia conjecturali; nego*.

Ad 3 dico, Deum ignotos fecisse meatus paradisi, ut amputaret superfluum curiositatem hominum, non autem illorum qui locum paradisi disputative inquisierunt; cum id ipsum quoque SS. PP. fecerint.

Unde ad confirmationem sententiæ nostræ aliqui asserunt, regium Psaltem de paradisi fluviiis (Tigris nimirum et Euphrate) lamentando agere Psal. 136, quem ita incipit: *Super flumina Babyloniæ, illic se-*

dimus et flevimus, cum recordaremur Sion: in salicibus in medio ejus suspendimus organa nostra. Porro a salicum multitudine Babylonia vallis salicum appellatur, seu *torrens salicum*, Isaia XV, 7.

Petes quid paradisus significet allegorice, quid anagogice.

R. In sensu allegorico, paradisus est Ecclesia; quatuor flumina sunt quatuor Evangelia; ligna fructifera sunt sancti; fructus sunt opera sanctorum; lignum vitæ est Christus, Sanctus sanctorum, vel est ipsa honorum omnium mater sapientia; arbor scientiæ boni et mali est liberum arbitrium, ait S. P. Aug. lib. XIII, de Civ. Dei cap. XXI.

In sensu vero anagogico, paradisus est cœlum; flumina quatuor virtutes cardinales, vel potius quatuor dotes corporis gloriosi. Videri potest S. P. lib. II de Gen. cont. Manichæos cap. IX, et sequentibus.

QUÆSTIO II. — UTRUM PARADISUS ADAMITICUS ETIAMNUM EXISTAT.

Resp. et dico: Paradisi quidem adamitici locus etiamnum existit; sed Scripturæ sacræ ipsique rationi magis conforme est, eum nomen suum cum amœnitate sua amisisse.

Prob. I. Probabiliores sententiæ de situ paradisi sunt, quod fuerit vel circa Mesopotamiam et Babyloniæ, vel in Armenia, vel in Palæstina: atqui omnes illæ regiones non modo compertæ et notæ sunt, sed etiam a variis gentibus jam pridem cultæ et inhabitatæ; nec usquam vel Paradisi vestigium invenitur: ergo.

Prob. II. Quia Gen. VII, 20, Moyses tradit, omnes montes excelsos sub universo cœlo, aquis diluvii fuisse opertos, ipsasque aquas etiam altissimis eorum fuisse quindecim cubitis altiores; additque §. 23: *Et delevit omnem substantiam quæ erat super terram*. Porro paradisus erat in hac nostra terra, generali totius orbis eluvione obrutus ac dissipatus; cum aquæ diluvii circiter per annum maximo impetu euntes et redeuntes (ut dicitur Gen. VIII, 3) omnes arbores, domos, urbes, quin et colles straverint, totamque fere superficiem terræ dimoverint: ergo et paradisi formam et decorem subverterunt.

Dices: Quamvis Gen. VII dicatur, quod omnes homines, qui erant extra arcam, mortui sint; tamen hoc tantum intelligendum est de hominibus qui vitam mortalem in communi hac terra agebant, non de omnibus omnino: siquidem Henoch mortuus non est, quamvis non esset in arca. Ergo pariter, quando dicitur, aquas diluvii omnem superficiem terræ, usque ad altissimos montes inclusive operuisse; id tantum intelligendum est de terra et montibus ubi erant homines morti destinati, non vero de montibus aut regione paradisi.

R. Disparitatem esse, quod Henoch tempore diluvii non amplius fuerit in hac terra nostra; ex ea enim videtur a Deo sublatus fuisse, Gen. V, 24. Paradisus vero, etiam post ejectos inde protoparentes,